

Helsingin yliopiston venäjän kielen ja kirjallisuuden emeritusprofessori Igor Vahros (1917–1996) oli todellinen bibliofiili, joka kokosi 1930-luvulta lähtien laajan ja monipuolisen kirjaston. Se käsitti perinteistä filologista kirjallisuutta, enimmäkseen kieli- ja kansatieteen aloilta, mutta myös paljon kaunokirjallisuutta. Kirjat olivat yliopisto-opettajan, tutkijan, sanakirjantekijän ja kääntäjän keskeisin työväline. Professori Vahroksen kuoleman jälkeen hänen tyttärensä, professori Muusa Savijärvi, tarjosi minulle mahdollisuuden poimia isänsä kirjastosta kirjallisuutta väitöstutkimustani varten. Näiden kielihistorian, kirjakielen historian tai muinaisvenäläisen kirjallisuuden teosten perusteella esittelen Igor Vahroksen reunamerkintöjä.

Igor Vahros signeerasi lähes poikkeuksetta kirjansa: niissä on joko hänen nimensä tai taiteilija Jouko Solosen tekemä exlibris. Siihen on kuvattu Vahroksen elämän tärkeitä asioita, viulu, kenkä ja kirja, sekä hänen nimensä niin kyrillisin kuin latinalaisinkin kirjaimin. Vuotta 1942 vanhemmissa kirjoissa nimi on asussa Igor Wahromejeff. Kirjoissa on myös tieto hankinta-

Professori Vahroksen exlibriksen laati taiteilija Jouko Solonen.

ajasta vuoden, jopa päivän tarkkuudella, sekä usein hankintahintakin.

Reunamerkinät osoittavat professori Vahroksen olleen nykyajan termein syväsuuntautunut lukija. Osasta kirjoja Vahros on etsinyt tietoa, mikä näkyy merkinnöistä kirjan tiettyssä osassa tai sisällysluettelossa. Ne paljastavat hänen tutkimukselliset mielenkiinnon kohteensa, kuten väitöskirjatutkimuksen aiheena olleet jalkaverhojen nimitykset, historiallisen leksikologian ja äänneopin, jossa erityisen kiinnostavia näyttävät olleen pohjoisvenäläisten murteiden tutkimuksessa tärkeät jat'-ääne ja affrikaatat, sekä muinaisvenäläisestä kirjallisuudesta erityisesti esipappi Avvakum.

E erityisen paljon reunamerkintöjä on kirjoissa, joiden avulla Vahros on itse opiskellut tai valmistanut opetustaan opettajana työskennellessään. Merkinnöillä Vahros on jäsentänyt informaatiota ja analysoinut asiakokonaisuuksien pääkohtia. Näiden kirjojen välissä on käsinkirjoitettuja luentorunkoja, tenttikysymyksiä ja muistutpanoja. Syväsuuntautuneesta kriittisestä lukemisesta kertovat tekstin sisältöä eri tavoin arvioivat kommentit. Kirjan keskeisen annin Vahros tiivistää usein kirjan takakanteen, josta se on helppo tarkistaa.

Vahros käyttää sekä graafisia että sanallisia merkintöjä. Marginaaleissa on runsaasti erivärisiä huutomerkkejä ja väkisiä sekä suoraan että aaltomaista pystyviivaa, joilla Vahros merkitsee tärkeitä kohtia. Epäselviin tai epäilyttäviin kohtiin hän panee kysymysmerkkejä ja hämmästyksen merkiksi huuto- ja kysymysmerkkejä. Vahros analysoi ja jäsentää tekstiä eripituisin alleviivauksin, lisäksi hän ympyröi tai kehystää tärkeitä sanoja sekä numeroi asiakohtia. Joskus hän kirjaa sen päivänkin, jolloin hän on lukenut kirjaa tietyistä kohdasta.

Sanalliset merkinnät ovat monikielisiä. Niistä yleisin on *obs.*-lyhenne (huomaa), jonka avulla hän paikantaa tärkeitä tietoja. Muistin tueksi Vahros nostaa tekstistä marginaaliin vuosilukuja, henkilön- tai paikannimiä, termejä, luokitteluja, sanojen taivutuskaavoja ja kielihistoriallisia muutoksia sekä esimerkkejä. Opettajana ja sanakirjan tekijänä Vahroksen silmään ovat sattuneet kirjoitus-, translitterointi- ja asiavirheet. Reunamerkintöjen tehtävänä on myös tekstin täydentäminen ja syventäminen, jopa tulkinta. Näissä tapauksissa esiintyy lyhenteitä sanoista ”vertaa”, ”katso” ja viittauksia toisaalle kirjaan tai asiaan liittyvään toiseen teokseen bibliogra-

fisine tietoineen. Ne kertovat Vahroksen laajasta lukeneisuudesta.

Vahros tekee reunamerkintöjä myös selven-tääkseen tekstiä. Hän selittää nimien alkuperän tai kääntää vieraskielisiä sanoja ja termejä. Hyvä esimerkki tästä on Triodion-niminen jumalanpalveluskirja (Paastotriodion), jonka nimiölehdelle hän on suomentanut kirjan nimen, kuvannut sen sisällön ja tulkinnut kyrillisin kirjaimin merkityn julkaisuvuoden. Kirja on kuulunut V.M. Zujevillen Ruzan kaupungista. Niinpä Vahros on selvittänyt Ruzan sijainnin ja selittää sen kollegansa, turkologi Baskakovin asuinpaikan avulla: ”Ruza sijaitsee Moskovasta suoraan län-teen (lähellä kuuluisaa Zvenigorodia, missä on prof. Nikolaj Aleksandrovič Baskakovin, NL:n parhaan turkologian, vanhan ystäväni suomalais-rakenteinen hupila). Matkaa stolitsasta arviolta n. 100 km. IgorV”. Hupila-sana kertoo Vahroksen huumorista ja rakkaudesta kielellä leikittelyyn.

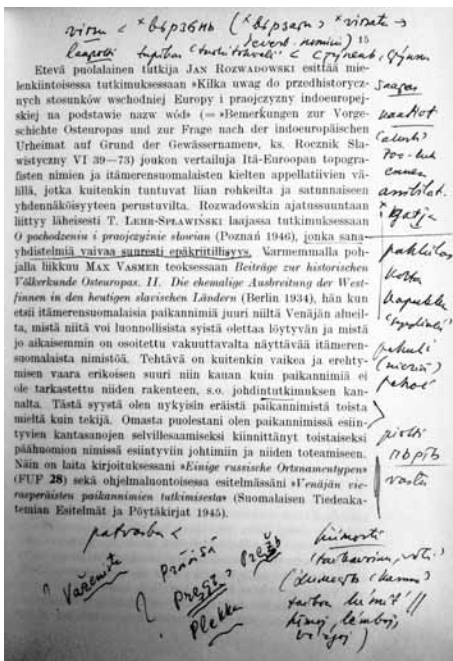
Kiinnostavimpia reunamerkintöjä ovat Vahroksen sanalliset arviot, mielipiteet ja johto-päätökset. Ne kertovat tutkijan suhtautumisesta tekstiin, joskus sen kirjoittajaankin. Vahros arvioi tekstin tarpeellisuutta itselleen merkinnällä ”Tärkeä!” Hän ilmaisee olevansa samaa mieltä kirjoittajan kanssa sanoilla ”Oikein!” ja ”Tietys-

ti” tai tukee kirjoittajaa kommentilla ”Väheksyy oikein!” Mikäli teksti herättää vastalauseita, marginaalissa lukee ”Väärin!” tai ”Eihän”, ”Naivia”, venäjäksi ”tšepuha!” tai suomeksi ”Höpö, höpö!”

Reunamerkinät osoittavat Vahroksen kes-kustelevan kirjoittajan kanssa. Arvostelussaan V. Kiparskyn *Historiallisesta kieliopista* professori H. Birnbaum on ymmällään, miksi tekijä ei hyö-dyynnä B.D. Grekovin tutkimuksia. Vahros antaa marginaalissa vastauksen: ”vihaa Grekovia!!” Lisäksi hän on lisännyt kieliopin ensimmäisen osan kielenmuistomerkkien luetteloon tiedot Grekovista ja arvion vanhimman venäläisen lakikokoelman tutkimuksesta: ”Paras 3-osainen B.D. Grekov P[ravda] Russkaja, i teksty 1940”. Vahros itsekin esittää kirjoittajalle usein kysy-myksen ”Miksi?” tai ”Warum?” tai antaa arvion ”Epäilyttävä”. M. Kahlan kirjassa *Neuvosto-liiton paikkanimet* sanapainoa ei ole merkitty paikkanimiin silloin, kun sitä ei tiedetä. Vahros paheksuu ratkaisua: ”Huono juttu, sillä tästä seuraa, että normaali suomalaislukija painottaa sanan ensi tavua”.

Vahroksen toisten tutkijoiden kirjastoista hankkimissa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kirjoissa näkyy niiden historia. Yksi tällainen on Helsingin yliopiston slaavilaisen filologian professori J.J. Mikkolan *Urslavische Grammatik* (1913), jonka hän on lahjoittanut omistuskirjoituksella ”Suuresti kunnioitetulle senaattori Viktor Aleksandrovič Semjonoville tekijältä”. Semjonov oli vuosina 1890–98 venäjän kielen ja kirjallisuuden professorin haltija. Opettajansa professori J. Kaliman jäämistöstä Vahros sai lahjaksi ja osti kirjoja. Yhden niistä – *Povest vremennyh let* (Tom I, 1916) – Kalima oli saanut akateemikko A.A. Šahmatovilta: ”Profes-sori Ja. Kalimalle vilpittömästi kunnioittavalta A. Šahmatovilta”. Vahros arvioi teosta: ”Suuri harvinaisuus. Hintaa pitäisi ottaa väh. 500 mk”.

Yllättäen reunamerkinät eivät aina liitykään kirjan sisältöön vaan perheen ja kollegojen elä-mään. Näissä merkinnöissä on huumoria ja läm-pöä. M.A. Sokolovan teoksen *Otšerki po jazyku delovyh pamjatnikov XVI v.* (1957) takakanteen Vahros on kirjannut historiallisen tapahtuman: ”Tänään lauantaina 16. marraskuuta klo 18.14 katsoimme koko perhe yhdessä Sputnikin II len-toa. Sputnikin kurssi on Vaasa–Helsinki. Näkyy kaikkia tähtiä kirkkaampana! Hämmästyttävää!” Tuona iltana Vahroksella lienee ollut käsissään tämä teos, jota hän käytti muistikirjanaan. Myös D.N. Ušakovin selittävän venäjän kielen sana-kirjan ensimmäisen osan sidoksen rikkoutumi-sen Vahros kirjasi muistiin: ”Rikkoi Jelizaveta Vahros 24.4.67. I.V.”

Professori Vahroksen reunamerkintöjä J. Kaliman Slaavilaisperäinen sanastomme -teoksen sivulla 15.

Professori Vahroksen kiinnostus henkilöhistorioihin näkyy J. Kaliman teoksen *Slaavilaisperäinen sanastomme* (1952) sisäkannessa, johon Vahros on liimannut lehtileikkeen. Siinä esitellään kolme uutta professoria, joista yksi on Kalima. Hänen kuvansa viereen Vahros on merkinnyt iän, jolloin Kalimasta tuli professori, 51 v. Lisäksi hän on liimannut kuvan Kaliman pojasta ja kirjoittanut selityksen ”Jalon poika”.

A. Leskienin kirjan *Handbuch der Altbulgarischen Sprache* (1905) alkulehdet Vahros on muuntanut perhehistoriaksi lisäämällä siihen oman ja puolisonsa valokuvat ja kirjoittanut syntymäaikansa 7.1.1917 kaksi kertaa. Päivämäärien välissä lukee ”Syntyivät samaan aikaan. Isä-pappa, muttei Rooman paavi”. Tekstissä on humoristinen sanaleikki: venäjän sana ”papa” merkitsee sekä isää että paavia. Viitanneeko paavi tässä samana päivänä vuonna 1502 syntyneeseen Gregorius XIII:een? Kirjan julkaisuvuoden 1905 vieressä lukee: ”Jelizaveta Vahroksen (o.s. Ivanovan) syntymävuosi 3.10.1905”. Tyttärelle osoitetussa omistuskirjoituksessa Vahros arvioi Leskienin toesta: ”Rakas Muzotška! sinäkin olet opiskellut tämän verrattoman kirjan mukaan. Isä

15.8.82. Neitsyt Marian kuolonuneennukkumisen päivänä”.

Kirjat näyttävät olleen Igor Vahrokselle sekä tärkeitä työvälineitä että rakkaita ystäviä. Reunamerkinnoissa näkyy filologi Vahroksen tapa ajatella kynällä ja kirjata tiedonhaun tuloksia sekä kommentoida ja arvioida luettua laajan lukeneisuutensa pohjalta. Hän päivittää kirjojen tekstiä aiheeseen liittyvin lehtileikkein ja elävöittää kuvin. Reunamerkinnoissa ovat läsnä myös Vahroksen kollegat, ystävät ja perheenjäsenet, sillä hän kirjaa marginaaleihin myös tietoa tutkijoiden elämänvaiheista. Vahroksen mutkattoman ja lämpimän suhtautumisen kirjoihin osoittaa se, että tieteellinen julkaisu voi toimia myös muistikirjana, johon kirjata arkielämän sattumuksia. Vahros tuo slavistiikan klassikon alkulehdille rakkaan puolisonsa ja itsensä huumori silmäkulmassa ja tekee kirjasta näin ainutlaatuisen.

Lea Siilin

Kirjoitus pohjautuu Slavistipäivän ”Igor Vahros – Filologi ajassaan” -seminaarin esitykseen 17.3.2017.

Professori Vahroksen valokuvien ja tekstein muokkaamat A. Leskinin Handbuch der Altbulgarischen Sprache -teoksen alkusivut.